

Створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти в умовах воєнного стану

Тетяна Собченко,
Олена Кін,
Вікторія Ворожбит-Горбатюк

У сьогоденних реаліях України, а саме у період введення воєнного стану, найважливішим пріоритетом діяльності закладів освіти є організація безпечних умов здобуття освіти, а також створення безпечного освітнього простору, оскільки людське життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю. Нагальною проблемою, що потребує негайного вирішення, є низький рівень безпеки закладів освіти в Україні та недостатній рівень обізнаності учасників освітнього процесу щодо їхніх прав, обов'язків, відповідальності тощо.

Аналіз досліджень, дотичних до окресленої проблеми, засвідчує, що науковці розглядають різні окремі аспекти питання створення безпечного освітнього середовища. Так, зокрема, В. Березуцький, Н. Березуцька та інші автори у колективній монографії розглядають перспективні шляхи розвитку безпеки життєдіяльності людини, у тому числі акцентують увагу на безпечності інформаційного каналу, що має суттєвий вплив на психологічний та фізіологічний стан людини [1]. Проблема інформаційної безпеки освітнього середовища порушена та широко досліджена також у працях багатьох вітчизняних учених, таких, як от: Н. Кириленко [8], Г. Васяновича [2], В. Мельник [10] та інших.

Наукові розвідки В. Духневича містять опис технології формування безпечного освітнього середовища, в основі якої ідея організаційно-діяльнісного проектування та запропоновано шість кроків побудови

фізично та психологічно безпечного освітнього середовища [5].

Широким загальом у науковій літературі представлено розгляд проблеми важливості забезпечення психологічної складової безпеки учасників освітнього середовища: О. Шелевер, В. Фізер, О. Тушина [11; 13].

Аналіз наукової літератури засвідчив певний ступінь розробки окресленої проблеми, проте в умовах сьогодення, зокрема в умовах військової агресії Російської Федерації проти України, слід формувати шляхи організації безпечного освітнього середовища, враховуючи всі його складові.

Таким чином, метою статті є визначення складових безпечного освітнього середовища у закладах освіти.

Термін «безпека» від англ. *sicherheit, safety, security* є багатозначним: 1) стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди; відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю нанесення шкоди (Державний стандарт України ДСТУ 2293-99) [4]; 2) стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, спільнот, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз; властивість предметів, явищ, процесів зберігатися за руйнівних впливів (Велика українська енциклопедія) [6].

За визначенням Т. Цюман та Н. Бойчук, безпечне освітнє середовище передбачає наявність у ньому безпечних умов навчання і праці, комфортної міжособис-

тісної взаємодії, дотримання прав і норм безпеки учасниками освітнього процесу [12, с.54].

Кожен заклад освіти керується внутрішнім документом Кодексом безпечного освітнього середовища, у якому визначено: алгоритм дій щодо захисту учасників освітнього процесу від різного виду можливих загроз та ризиків, критерії безпеки, рекомендації, заходи, процедури як для запобігання ризиків та загроз, та у випадках їх виявлення тощо.

У період воєнного стану в Україні було прийнято низку нормативних документів на державному, обласному, районному рівнях, які спрямовані на допомогу учасникам освітнього процесу ефективно продовжувати організовувати навчання, здійснювати просвітницьку роботу:

- Державна служба якості освіти України «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки» (ред. 2022 р.) [3];
- Міністерство освіти та науки України «Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти» (ред. 2022 р.) [9];
- Кабінет Міністрів України «Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти» (ред. 2023 р.) [7] тощо.

лід зазначити, що 7 квітня поточного року Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію безпеки закладів освіти, метою якої є «створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти, організація безпечного освітнього середовища в умовах військової агресії Російської Федерації проти України» [7]. Так, згідно з поставленою метою і завданнями Концепції безпеки закладів освіти, на виконання яких відведено термін до 2025 року, має бути вирішена низка проблем, серед яких: наявність безпечної інфраструктури вітчизняних закладів освіти, здійснення попередження та протидії негативних безпекових явищ в освітньому середовищі, формування в учасників освітнього процесу необхідних

компетентностей безпеки тощо [Там само]. Для ефективного вирішення окреслених проблем визначено конкретні шляхи реалізації та систему проведення відповідних заходів, наприклад:

- у закладах освіти має бути присутній представник поліції та надавати ефективні професійні послуги;
- розроблення алгоритму дій щодо усіх можливих небезпечних ситуацій та організація системного навчання з питань безпеки для підвищення рівня обізнаності учасників освітнього процесу;
- трансформація психологічної служби системи освіти та організація психологічного супроводу учасників освітнього процесу тощо [7].

У контексті дослідження порушеної проблеми, на основі аналізу та узагальнення науково-педагогічної літератури [1; 2; 5; 8; 10; 11; 13] та нормативних документів [3; 7; 9] визначено такі основні складові безпечного освітнього середовища у закладах освіти:

1. *Фізичне* (передбачає безпечне облаштування фізичного простору закладів освіти, зокрема, навчальних кабінетів, аудиторій, коридорів, просторових осередків, запасних виходів, сходових клітин, наявність захисного укриття, забезпечення захисних споруд необхідним інвентарем тощо).

2. *Психологічне* (включає постійну психологічну підтримку усього колективу, особливо осіб зі статусом ВПО (внутрішньо переміщена особа) для запобігання тривожності та зниження її рівню, попередження емоційного вигорання, перегляд антибулінгової політики, підтримання партнерства з усіма учасниками освітнього процесу).

3. *Інформаційне* (постійне систематичне інформування учасників освітнього процесу про чіткі процедури (алгоритми) реагування та поведінки в усіх можливих надзвичайних ситуаціях, спільна розробка протоколів безпеки згідно з рекомендаціями ДСНС, проведення щоденних інструктажів, тренувань відповідно вра-

ховуючи вікові особливості здобувачів, інформування про правила мінної безпеки, організація систематичних зустрічей з представниками ДСНС тощо).

Слід зазначити, що кожен заклад освіти має вміти оцінити свою готовність відповідно до безпекової ситуації змінювати спосіб організації освітнього процесу (змішана, дистанційна, очна форма навчання).

Отже, як свідчить викладене, проблема створення безпечного освітнього середовища є багатовекторною, тому, на нашу думку, до її вирішення слід долучати фахівців різних галузей, зокрема, представників Національної поліції, МВС, МОН, ДСНС, Мінінфраструктуру, міські, обласні державні організації тощо. Створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти, з урахуванням відповідних вимог, надасть можливість закладам освіти ефективно організовувати освітній процес в очному режимі.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у розробці методичного забезпечення для курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з питань безпеки життєдіяльності.

Література

1. *Березуцький В. В., Березуцька Н. Л., Богодист А. О.* та ін. *Безпека людини у сучасних умовах.* Харків : Мезіна В. В., 2018. 207 с.
2. *Васянович Г.П.* До поняття безпеки освітнього середовища: аспекти дослідження // *Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна».* 2017. Вип. 13. С.10–12.
3. *Державна служба якості освіти України* Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. 2022. Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/> (дата звернення: 14.04.2023).
4. *Державний стандарт України ДСТУ 2293-99* Охорона праці. 2000. Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=21726 (дата звернення: 14.04.2023).
5. *Духневич В.М.* Створення безпечного освітнього середовища: «Шість кроків до безпеки» <https://politpsy.org/index.php/popp/article/view/105/105> (дата звернення: 14.04.2023).
6. *Єнін М. Н.* Безпека // *Велика українська енциклопедія.* Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Безпека> (дата звернення: 14.04.2023).
7. *Кабінет Міністрів України* Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти (№301-р від 07 квітня 2023 р.). Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301> (дата звернення: 14.04.2023).
8. *Кириленко Н. М.* Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу // *Матеріали третьої міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи.* Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України та ін. Львів : ЛДУ БЖД, Ч.1. 2012. С. 149–151.
9. *МОН України.* Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти (№03-1870/162-2 від 14 червня 2022 р.). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).
10. *Мельник В.* Безпека особи в системі загальної безпеки [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/PSF/2009_11/Melnyk.pdf (дата звернення: 14.04.2023).
11. *Тушина О.* Психологічна безпека в загальноосвітньому навчальному закладі: практичний посібник. Запоріжжя : ЗОІП-ПО. 2013. 145 с.
12. *Цюман Т. П., Бойчук Н. І.* Кодекс безпечного освітнього середовища : метод. посіб. Київ : Укр. фонд «Благополуччя

дітей». 2018. 56 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>

13. Шелевер О.В., Фізер В.С. Психологічна безпека освітнього середовища: пси-

холого-педагогічний аспект // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. Вип. 67. Т.1. С.87–91.

17.04.2023

Відомості про авторів:

Собченко Тетяна Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: sobchenkotetyana79@gmail.com; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9213-5556>;

Кін Олена Миколаївна — доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: kin_f@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1935-6483>;

Ворожбіт-Горбатюк Вікторія Вікторівна — доктор педагогічних наук, професор, спікерка освітньої платформи <https://atoms.ua>; Харків, Україна; e-mail: gorbatykvv@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5138-9226>